

Catalogus van de verzameling Max Horn in het Museum Plantin-Moretus met bibliografische aantekeningen.

(Eindexamen-werkstuk voor het diploma van de Stedelijke Middelbare School van Antwerpen voor het Bibliotheekwezen, R. De Belser, 1956)

Inhoud	blz.
Inleiding en verantwoording	3
Levensschets van Max Frédéric Horn	8
Lijst van geciteerde werken	12
Bibliografie over de boekband	14
Lijst van afkortingen	15
Catalogus	16
Alfabetisch register van eigennamen *)	

*) In 1956 was een deel van de boekenschat gecatalogiseerd. Door allerlei bijkomende werkzaamheden werd de catalogus van de collectie Max Horn pas in 1962 voltooid.

Hier wordt de inleiding (deels) en de levensschets gepresenteerd.

Inleiding en verantwoording (deels)

Op 2 maart 1953 overleed te Brussel de vooraanstaande Belgische bibliofiel Max Horn. Als groot bewonderaar van de Franse literatuur verzamelde hij gedurende het grootste deel van zijn leven een uitzonderlijk waardevol boekenbezit: in hoofdzaak werken uit de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw, van onschatbare waarde voor de Franse literatuurgeschiedenis van de Renaissance, het Classicisme en de Verlichting, in totaal 900 werken waaronder dertien Antwerpse drukken en tal van Elsevier-uitgaven.

Het onschatbaar belang blijkt in de eerste plaats uit het feit dat ongeveer twee derden van deze ongemeen rijke bibliotheek uit eerste drukken en zeldzame exemplaren bestaat.

Een supralibros is een eigendomsmerk dat op de omslag van een boek werd aangebracht, in tegenstelling tot het ex libris dat aan de binnenzijde van het boek wordt gebruikt.

Vervolgens dat talloze banden een wapen, een supralibros of ex libris dragen dat toelaat de historiek van het bewuste boek op te maken tot dichtbij zijn oorsprong: een spoor dat in vele gevallen leidt tot in de privéverzamelingen van Lodewijk XIV, madame de Pompadour, Bossuet, kanselier Segulier, graaf d'Hoym, de grootadmiraal van Frankrijk graaf de Toulouse, Mazarin's opperintendant van financiën Nicolas Fouquet, of tot in deze van befaamde bibliofielen zoals Hector De Backer, François-Ambroise Didot, Jules Lemaitre, William Morris, Mortimer L. Schiff, Nicolas Ymeniz e.a.

Bovendien zijn de meeste werken bekleed met fraaie moderne banden die de artistieke waarde van de ganse verzameling onderlijnen en die meestal van de hand van Franse grootmeesters zijn, o.m. van Bauzonnet, Bozérien, Chambolie, Duru, Niedrée, Simier, Trautz, enz. Ook

welbekende Belgische binders, enkele zelfs in persoonlijke opdracht van de heer Horn, hebben hun meesterlijke vaardigheid aan de verzameling besteed: Ch. De Samblanx, J.-F. Dubois d'Enghien, Jacques Weckesser, om maar enkele te noemen.

Deze unieke verzameling werd overeenkomstig de wil van de overledene gelegateerd aan het Museum Plantin-Moretus en aldaar op 6 juni 1955 plechtig ingehuldigd, in tegenwoordigheid van de heer P. Wigny, gewezen minister van Koloniën en persoonlijk vriend van wijlen de heer Horn, die een gelegenheidstoespraak hield. Het besluit van de heer Horn, zijn bibliotheek aan de wijdvermaarde Antwerpse instelling te vermaken, was in meer dan een opzicht een lovenswaardige en gelukkige voorzorg. Hij zou immers, naar het getuigenis van Fernand Miette, expert-boekhandelaar en tevens zijn raadgever en vriend, nooit uit het oog hebben verloren wat overkomen was aan het kostbare bezit van Viollet-le-Duc, de beroemde architect en bibliofiel, die zich in 1849 uit geldnood gedwongen zag zijn met zoveel passie en verliefde zorg verzamelde oude werken aan particulieren en instellingen te verkopen om aldus het duurbaarste wat hij bezat in verschillende onbekende handen te zien overgaan. Met dit pijnlijk antecedent voor ogen wilde Max Horn zijn eigen collectie zeker stellen en integraal voor het nageslacht bewaren. Derhalve viel zijn keuze op het Museum Plantin-Moretus, niet alleen een van de meest indrukwekkende historische monumenten uit zijn geboortestad, maar tevens een van de musea waaraan hij als bezoeker de schoonste en gevoeligste herinneringen bewaarde.

De materiële reorganisatie van dit fonds die aan het eigenlijk catalogiseerwerk vooraf diende te gaan, was een onontkoombare noodzakelijkheid, geïnspireerd door de nieuwe bestemming van de gelegateerde werken, en wel door de overweging dat deze werken voortaan ten gebuik van een lezerspubliek dienden te staan en niet langer, zoals voordien, op individueel en privégebruik waren aangewezen. Dit betekende: andere eisen en andere maatstaven. Weliswaar had de vroegere geleerde bezitter in deze massa boeken reeds een indeling geschapen die beantwoordde aan zijn persoonlijke behoeften; o.m. had hij bij het samenstellen van zijn bezit aan dichtwerken Viollet-le-Duc's *Catalogue raisonné bibliothèque poétique* als voorbeeld genomen. Daar deze systematiek in de nieuwe omgeving niet het gewenste nut zou afwerpen, werd tot een herschikking overgegaan. De nieuwe indeling berust op een vijfledige formaatplaatsing, terwijl de werken binnen elk formaat alfabetisch gerangschikt werden op naam van de auteur of hoofdwoord van de anoniemen. Vandaar dat de boeken die bij leven van de heer Horn en met hulp van de heer Miette reeds van een nummering voorzien waren, ook dienden vernummerd te worden. (...)

[De bibliotheek-technische verhandeling van R. De Belsier (ruim twee pagina's) is verder in te zien in de leeszaal van het Museum Plantin-Moretus. Identificatie: c:lvd:904184, Bookmark: <https://anet.be/record/opacmpm/c:lvd:904184/N>

De inleiding wordt als volgt afgesloten:]

De samensteller moge besluiten met een oprecht woord van dank aan de heren G. Schmook, directeur der Stedelijke Bibliotheken van Antwerpen, Dr. L. Voet en Dr. H. Vervliet, conservator en adjunct-conservator van het Museum Plantin-Moretus, en P. Arents, bibliothecaris, die hem bij het voorbereidende werk welwillend met goede raad en nuttige wensen hebben bijgestaan. De meeste gegevens die de opname van een 'Levensschets van Max Frédéric Horn' hebben mogelijk gemaakt, werden welwillend verstrekt door de heer F. Miette, waarvoor ook aan hem een bijzonder woord van dank.

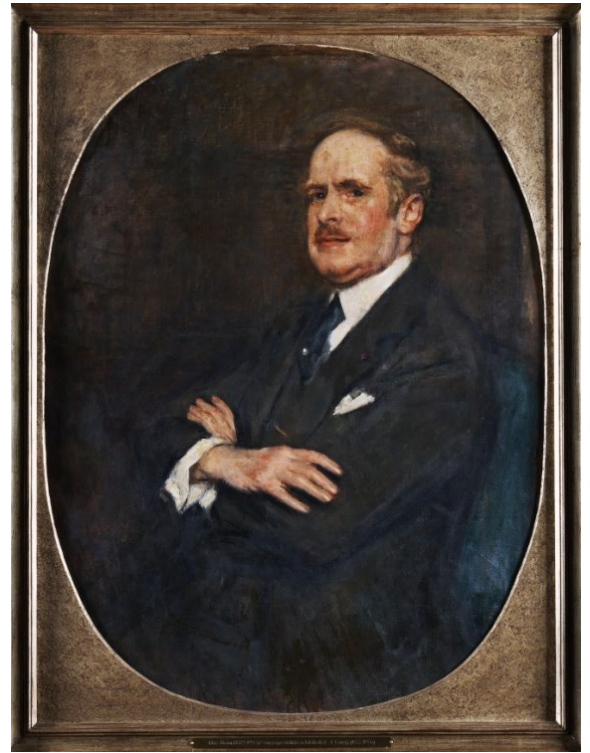
Levensschets van Max Frédéric Horn (1882 - 1953)

Dit in menig opzicht zeer verdienstelijk en welgevoeld leven droeg het onbetwistbare kenmerk van de voortdurende rusteloosheid en geestesspanning die degenen eigen is wie een welbepaalde taak in dienst van de gemeenschap is toevertrouwd en voor wie, als het ware bij geboorte, een verantwoordelijke leidende positie is weggelegd.

Zijn levenstijd verdelend tussen een immer onvermoeibare diplomatieke en hoog ambtelijke bedrijvigheid en aan de andere kant zijn bibliothele bezigheden, was Max Horn iemand waarvan men getuigen kon dat hij twee nuttige en welbestede levens leidde in één menselijke bestaansduur. Intelligentie, plichtsgevoel, een uitzonderlijke werkwijze, tact, een hoge geestesbeschaving en zielenadel, een opmerkelijke scherpzinnigheid en ongewoon geheugen waren zovele eigenschappen die hem bij zijn ontelbare vrienden geliefd hebben gemaakt en die de onverdeelde bewondering hebben afgedwongen van al degenen welke hem van nabij of op enige afstand mochten leren kennen.

Geboren te Antwerpen op 6 juni 1882, bracht hij aldaar zijn jeugdijaren door en ontving hij een eerste algemene vorming aan het Koninklijk Atheneum, waar dan reeds in de humaniora-student de schitterende begaafdheid aan het licht kwam die zich later, tijdens zijn loopbaan als regeringscommissaris, volledig zou ontplooiën. Vervolgens vinden we zijn naam ingeschreven op de universiteitsrol van Brussel, Berlijn en Oxford, waar hij de graden verwierf van doctor in de rechten en in de economische wetenschappen. Uit de laatste jaren van deze eerste periode die zijn studietijd afsluit, dateert reeds zijn liefde voor het mooie boek en ontstond de kern van zijn later tot een ongemeen rijke verzameling uitgroeïende bibliotheek.

Zijn grote bekwaamheid bleef niet onopgemerkt: reeds in 1909 gelastte de heer Renkin, toenmalig minister van koloniën, de jonge doctor met een belangrijke en bovendien vertrouwelijke diplomatieke zending ter behartiging van de belangen der Belgische kolonie in London. Vanaf dat ogenblik zou de jeugdige afgevaardigde, dankzij zijn berekendheid voor de taak die hem was opgedragen, bij de Belgische regering voortdurend aan vertrouwen winnen en zijn positie zodanig weten te verstevigen, dat gedurende ongeveer een halve eeuw zijn persoonlijke invloed zich zou doen gelden op de sociaaleconomische groei en ontwikkeling van Belgisch Congo. Zo mag de oprichting in 1911 van de Huileries du Congo belge aan zijn inspanningen en bemiddelend optreden worden toegeschreven; de stichting en uitbouw van de Bank van Belgisch Congo is voor een niet onaanzienlijk gedeelte het resultaat van zijn bejiveringen; tal van verbeteringen en hervormingen op maatschappelijk gebied, onder meer met betrekking tot de salariëring der inlandse arbeiders en de oprichting van hospitalen en scholen, konden door zijn daadwerkelijke hulp verwezenlijkt worden.

Portret van Max Horn. Jean Laudy (1937)
(Collectie Museum Plantin-Moretus)

Tijdens de eerste wereldoorlog berustte het financieel beleid van de kolonie in zijn handen. Na afloop van de vijandelijkheden werd hij voor enige tijd naar het moederland teruggeroepen ten einde er de respectieve ministers van koloniën, verkeerswezen en binnenlandse zaken als raadgever ter zijde te staan. Dat hij in de kolonie ondertussen onmisbaar geworden was, bleek duidelijk uit het feit dat hij vanaf 1922 zijn functie aldaar weer opnam. Met onverminderde toewijding diende hij er het land tot bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog.

Een officiële erkenning van zijn hoge verdiensten viel hem inmiddels te beurt door zijn benoeming tot adviseur van het gouvernement-generaal van de kolonie. Al die tijd verloor Horn nooit het contact met het moederland, waarheen hij af en toe een korte reis ondernam om van de drukkende verantwoordelijkheid een tijdje bevrijd te zijn, om herademing te zoeken bij vrienden en in zijn oude omgeving te Brussel. Deze rustpauzen benutte hij dan om zich met hart en ziel te wijden aan de liefhebberij waartoe hij reeds van in zijn jeugd gedreven was: de jacht op bibliofiele uitgaven. Tijdens die speurtochten ontmoette hij tal van mensen die, evenals hijzelf, door de passie voor het mooie boek bezeten waren. Op die wijze was hij, veel vroeger al, in betrekking gekomen met de boekbinders Weckesser en De Samblanx, en leerde hij ook nu vooraanstaande verzamelaars kennen, onder anderen D. Heineman, C. Bock en generaal Willems, gewezen voorzitter van de Vereniging der Belgische Bibliofielen en Iconofielen en zoon van de samensteller der bekende Elzevier-bibliografie. Ook zijn vriendschap met de heer F. Miette dateerde al uit de periode tussen de twee wereldoorlogen. Met vele buitenlandse boekhandelaars bewaarde hij, meestal langs de heer Miette om, een regelmatig contact en kwam hij aldus soms in het bezit van zeldzame aanwinsten.

In 1940, toen ook België bij de oorlogscatastrofe betrokken werd, haastte men zich andermaal beroep te doen op zijn diensten. Ditmaal werd hij met een bijzondere opdracht naar New York gezonden, van waaruit hij vijf jaar lang de bevoorrading van Congo zou leiden. Gedurende die periode zou reeds de zorg omtrent het lot van zijn waardevol boekenbezit na zijn dood hem hebben beziggehouden alsmede de gedachte aan het veiligstellen ervan in een of andere culturele instelling. Weliswaar bleef dit idee in deze jaren vooralsnog beperkt tot een vaag en onomlijnd opzet; doch daar hij reeds de ouderdom van zestig jaar bereikt had, begreep hij wel dat hij stilaan aan de beveiliging van zijn met zoveel inspanningen en tedere zorg verwezenlijkt levenswerk mocht beginnen te denken, mede indachtig het jammerlijk lot dat de bibliotheek van Viollet-le-Duc eertijds was te beurt gevallen door gebrek aan tijdige voorzorg

Het grootste deel van zijn bibliotheek had hij met zich naar de Verenigde Staten genomen, slechts een aantal minder waardevolle exemplaren was te Brussel achtergebleven. Maar nog steeds bleef zijn verzameling aangroeien: zo wist hij onder meer tijdens zijn verblijf te New

York de hand te leggen op een uiterst zeldzame uitgave van *Le Pâtissier François* [17e eeuw] in een gaaf en van goud flonkerend bandje, waarvoor hij niet minder dan \$ 2.000 betaalde.

Over het verblijf van Max Horn te New York, zijn veelvuldige activiteiten aldaar en de sympathie die hij door zijn omgang in brede Amerikaanse kringen wist op te wekken, vernamen we uit een necrologische bijdrage van Dr. Jan-Albert Goris [ps. Marnix Gijsen], Commissaris ter informatie van de Belgische regering te New York, welke in de *Belgian*

Trade Review verscheen, talrijke interessante bijzonderheden, hoofdzakelijk in verband met zijn menselijke persoonlijkheid.

Nadat hij in april 1946 teruggekeerd was naar het Europese vasteland, ging hij er, mede door toedoen van Staatsminister F. Van Cauwelaert, toe over het reeds enkele jaren voordien opgevatte plan, namelijk zijn bibliotheek aan een openbare instelling te legateren, uit te werken. Zijn keuze viel op het Museum Plantin-Moretus. De overwegingen welke hem tot deze keuze hebben aangezet, hebben wij in de 'Inleiding en Verantwoording' beklemtoond. Naar wij van personen uit zijn onmiddellijke omgeving vernamen, zou hij aanvankelijk aan de Koninklijke Bibliotheek als legataris gedacht hebben, doch naderhand dit voornemen hebben gewijzigd in het voordeel van de Antwerpse instelling.

Ook gedurende zijn laatste levensjaren zou hij zijn beste krachten blijven wijden aan de Belgische kolonie, ditmaal in samenwerking met de nieuwe minister van koloniën, de heer P Wigny, die hij op verschillende dienstreizen in Congo vergezelde. De oprichting van de Raad voor de inlandse steden van Belgisch Congo en Ruanda-Urundi was weer voor een groot deel aan zijn bemoeiingen te danken.

Na een korte ziekte overleed hij te Brussel op 2 maart 1953, bijgestaan door zijn zuster, juffrouw Horn, die hem trouwens tijdens gans zijn leven een uitstekende hulp was geweest. Zijn verscheiden betekende een gevoelig verlies voor de kolonie zowel als voor het moederland, dat hij 44 jaar lang trouw gediend had, met grote bekwaamheid en met de inzet van gans zijn persoonlijkheid. Ook de humanistische kringen verloren in hem wat we zouden kunnen noemen een 'rasechte bibliofiel', iemand van wie de heer Miette, sprekend over hem als een literair fijnproever, later zou getuigen "qui connaissait le livre à perfection grâce à son goût impeccable et sa mémoire prodigieuse".

R. De Belser